

Jednota kresťanov v službe spoločnosti (Vízia a stratégia rozvoja ERC SR)

Štefan Markuš

História ekumenizmu svedčí, že kresťanský svet, od konca prvej svetovej vojny, programovo a cielene, sa usiluje odstraňovať bariéry pri spolupráci cirkví. Keď kontúry ekumenickej spolupráce začali nadobúdať konkrétnu formu (1925) a Hnutie života a práce (The Life and Work Movement) vyústilo do kreovania Svetovej rady cirkví (1948) a myšlienku ekumény podporil aj II. vatikánsky koncil (1965), proces prekonávania predsudkov sa zmenil na globálnu udalosť. Po rozpade komunistickej totality, idea dynamizovala aj registrované cirkvi na Slovensku a vstúpili do zmysluplného dialógu. Otvoril sa priestor, aký pre súčinnosť cirkví, nikdy pred rokom 1989 nebol mysliteľný. Napriek progresu a pozitívam, ekumenická spolupráca v našich podmienkach zostáva výzvou. V príspevku analyzujeme súčasný stav a možnosti rozvoja ekumenizmu v Slovenskej republike.

1. Reálny svet kresťanov. Základnou črtou súčasného sveta je globalizačný proces. Stupňuje sa komplexnosť prostredia v ktorom žijeme, čím vzrastá závislosť jeho zložiek na lokálnej politike, ekonomike aj kultúre. Globalizácia vnáša do národných spoločností určitú štandardizáciu – rovnakosť. Stačí si povšimnúť ponúkané tovary supermarketov v metropolách kontinentov. Rovnaké obaly, rovnaké tlačené či elektronické reklamy, podobné titulné obálky časopisov, nerozlišiteľné typy fotografií, znie rovnaká reprodukováaná hudba. Hovoríme o šírení „epidémie podobnosti“ (Novosád)¹. Táto realita nás prekvapuje, lebo napriek pliage uniformovanosti, ktorá v 21. storočí už má znaky pandémie, náš svet sa nestáva homogennejším. Naďalej prevláda duchovná rôznorodosť a globalizovaný svet zostáva národne aj kultúrne fragmentovaným. Zápas o zachovanie spirituálnej identity je aj v ére globalizácie evidentný.

2. Ekumenizmus v prostredí šírenia „epidémie podobnosti“. Podobne ako fragmentované zložky sveta si zachovávajú svoje identity, tak aj cirkvi a cirkevné spoločenstvá, popri narastajúcej sile ekumenického hnutia, napriek túžbe a upevňovaní jednoty, si svoje tradície a zdedené identity zachovávajú. Organizované ekumenické hnutie na Slovensku, v priebehu rokov šírenia sekulárnej „epidémie podobnosti“, sa ňou nenakazilo. Skôr sme svedkami protichodného pohybu, ktorý nás charakterizuje i ovplyvňuje. Uprednostňujeme fenomén hľadania *jednoty v rozmanitosti*. Tá je na Slovensku výrazná a zdá sa, že ako jav nerozdeľuje. Hodí sa do našej typickej, multikonfesionálnej spoločnosti, aj keď tu i tam ústi do nedorozumení. Strety medzi cirkvami, vnímame skôr ako dôsledok neukončenej evolúcie vzťahov, ako účinok reliktu minulosti, prejavujúci sa zápasom o prioritu, uznanie, presadenie sa – teda ako nároku uplatniť vlastnú interpretácie sveta so všetkými jeho duchovnými prúdmi a boľavými problémami. Jednoducho, nie sme oslobodení od pocitov, že iba my sme vlastníkmí dobrých riešení a nie tí druhí. Preto pri budovaní *jednoty v rozmanitosti*, vnášanie biblických noriem do reálneho sveta fragmentovanej spoločnosti, aj na pôde cirkví, je neukončeným experimentom. Je to úloha, ktorá nevyhnutne musí mať pokračovanie.

3. Potreba jednoty v rozmanitosti pri službe spoločnosti. Kresťania postkomunistických krajín prešli mimoriadnou a neopakovateľnou skúsenosťou. Je našou devízou, ktorú si často krát nedoceňujeme. Politická moc v minulosti chcela vieru kresťanov „odmyslieť“ od spoločnosti. Možno slabo zdôrazňujeme význam tejto falošnej premisy. Vieru v Boha nemožno z prostredia spoločnosti odizolovať a kresťania zostávajú neodmysliteľnou súčasťou aj postmoderného sveta. Nazdávame sa, že práve pre skúsenosti z totality, ekumenizmus sa stáva šancou, platformou pre výraznejšie ovplyvňovanie diania v spoločnosti. Kresťania pre spoločnosť vykonávajú niečo, čo sa nikým a ničím nedá nahradiť. Pri ekumenizme si uvedomujeme, že medzi kresťanmi a štátom existuje presne definovateľná väzba a tým aj vzájomná zodpovednosť. Pri obrane ekumenizmu, ako služby pre spoločnosť, sa dívame do Sv. Písma a interpretujeme Ježišove slová ako odkaz, ktorý súčasne testuje naše úmysly: „Podľa toho všetci spoznajú, že ste moji učeníci, ak budete mať lásku jedni k druhým“ (J 13; 35). Rozumieme tejto výpovedi tak, že kresťanmi – nasledovníkmí Krista – sa stávame práve vtedy, ak pri službe spoločnosti sa nerozchádzame, ale sa zjednocujeme. Keď preukazujeme empatiu voči druhým a dokážeme praktickými činmi

inkorporovať do nášho videnia inakosť ľudstva. Práve ústretovosťou voči svetu vieme dosahovať zmysluplné duchovno-sociálne ciele v prospech dobra spoločnosti. Ak dobre rozumieme dvom podobenstvám z evanjelia (o stratenom synovi a milosrdnom samaritánovi), potom pre ekumenické hnutie je étos oboch podobenstiev dôležitý. Strateného syna treba doma privítať a o zraneného pútnika sa treba postarať. Človek, ktorý prežil konverziu k Bohu, sa má zmeniť na samaritána. Tým ekumenizmus dokáže najlepšie vyjadriť potrebu pre angažovanosť kresťanov v sociálnej oblasti. Ekumenické hnutie vytvorilo kontakty medzi cirkvami, čím navodilo novú atmosféru v spolunažívaní. Odstraňovanie nepriepustných zábran a prísne strážených konfesiónálnych hraníc sme však ešte neukončili. Z histórie cirkví sa chceme poučiť, lebo teologicky odlišne orientovaní kresťania v minulosti neváhali pre obranu svojej viery tasiť proti sebe i meče. Aj preto je na mieste zdôrazňovať *jednotu v rôznorodosti*. Liečenie narušených vzťahov a hľadanie korektných vzťahov aj voči nekresťanským náboženstvám je v súčasnosti naliehavou výzvou. Aké sú naše východiská?

4. Nedostatok tolerancie a znášanlivosti. Pri budovaní *jednoty v rozmanitosti*, potrebujeme citlivú mieru tolerancie. Nedorozumenia vznikajú pri samotnom slove *tolerancia*. To preto, lebo sa v Biblii vôbec nenachádza. Patrí neznášanlivosť tradične do života kresťanov? Tolerancia je schopnosť znášať niečo čo sa nám nepáči, alebo čo by nemalo byť, ale čo v podstate ani nevedí. Dopravný policajt toleranciu meria prípustným promile alkoholu v krvi. Iný vyšetrovateľ však, pri výrobe falošných bankoviek už uplatní nulovú toleranciu. Ako to je s tolerovaním odlišných názorov v živote cirkví? Túto otázku pre ekumenické hnutie zrejme rieši biblicky orientovaná teológia. Veríme, že Božie slovo zostane pre všetkých kresťanov normotvornou smernicou, tak pri hľadaní pravdy, ako aj pre praktické konanie. Na Slovensku sa dialóg o vzájomnom rešpekte, sa nerozvinul dostatočne komplexne. Máme svoje pravdy a väčšina z nás je presvedčená, že tá naša je tá pravejšia. Problémom je, že všetci sledujeme len stopu pravdy a „každý človek sa riadi tou stopou, ktorá ho oslovila a presvedčila“ (Sokol)ⁱⁱ. Ekumenické hnutie by sa však nemala držať jednej stopy, s argumentom, že pre dosiahnutie jednoty je nevyhnutná. *Jednota v rozmanitosti* sa buduje uznaním, že k úspešným riešeniam vedú aj cesty iných. Náš vzťah k inakosti iných musí byť zhovievavo tolerantný, ak sa chceme naďalej legitimovať ako kresťania. Skutočná úcta k tomu, čo nie je „naše“, čo nám nie je blízke, ani jasné, by mala byť vyjadrením osobného očakávania, že raz možno práve na tom bude naša budúcnosť závisieť. Táto téma sa dotýka kategórie pluralizmu. Uvedomujeme si, že prijať princíp pluralizmu v cirkevných spoločnostiach je ošemetná záležitosť. Ekumenizmus na Slovensku však do tejto „povinnejšej školy myslenia“ musí vstúpiť. Dožadovať sa akceptácie princípu jednej jedinej stopy vedie k rozkladu veľkej myšlienky ekumenizmu. V ekumenickej spolupráci nie je úlohou sfalzifikovať stopy poznania iných za akúkoľvek cenu.

Pre ekumenizmus, v kontexte služby spoločnosti existujú aj výhrady. Rád by som aspoň niektoré pomenoval a naznačil východiská.

5. Výhrady voči účasti cirkví v spoločensko-politickom živote.

- **Po prvé: Cirkev a politika.** Má sa cirkev vyjadrovať k politickému daniu štátu? Námiетка vychádza najmä z vnútra protestantských cirkví. Mnohí súhlasia s filantropiou, ale už menej s politickou angažovanosťou cirkví. Tu dochádza k nedorozumeniu pri definícii slova „politika“. Názor, že politika patrí skorumpovaným politikom je výhovorkou a nie serióznou námietkou. Členovia cirkví žijú v komunitách, kde do záležitostí *polis* (mesta, osady) priamo a nevyhnutne zasahujú. Ich iniciatíva pre dobré legislatívne zmeny v živote *polis* je podstatným vyjadrením lásky k spoluobčanom. Politická aktivita patrí do života kresťanov, aj cirkvi, a je legitímnu extrapoláciou biblického učenia o láske k blížnym. Ekumenizmus sa neusiluje o reinterpretáciu kresťanskej zvesti v pojmoch sociálno-politických aktivít. V službe spoločnosti sa ekuména neuberá k synkretizmu, ani k univerzalizmu nekresťanských náboženstiev. Na tomto poli ekumenizmus, v našich podmienkach, musí smelo brániť svoje postoje.

- **Po druhé: Ekumenizmus *versus* sociálne evanjelium.** Existuje podozrenie z premyslenému návratu „k čisto sociálnemu evanjeliu“. Nazdávame sa, že ide opäť o nepochopenie poslania ekumenizmu. Ekumenické hnutie nemá v úmysle budovať „kráľovstvo Božie na zemi“, lebo je presvedčené, že taká koncepcia je utópiou. Ekumenické hnutie sa však preukázateľne usiluje konať voči zlu sveta a zodpovedne sa postaviť voči vojnovým konfliktom, hladu, smädu, sociálnej nespravodlivosti a to i medzi nekresťanmi. Ekumenizmus uspeje, ak sa

bude reprezentovať vo forme „soli a svetla sveta“ pri ochrane sveta pred hnilobou, a navyše iba v integrovanej zostave. V tejto misii je potrebný z každý z nás. Tejto vízii sa ani ERC SR nechce vzdáť.

- **Po tretie: Ekumenizmus preferuje komunitu a nie jednotlivcov.** Niektoré kresťanské spoločenstvá vyslovujú obavu, že ekumenizmus nezdôrazňuje dostatočne duchovné skúsenosti jednotlivcov, ale uprednostňuje skúsenosť kresťanskej komunity. Nazdávame sa, že opäť ide o nedorozumenie. Ekumenizmus buduje spoločenstvá, čo však nevyklučuje duchovné budovanie jednotlivcov zúčastnených cirkví. Budovanie ekumenickej *jednoty v rozmanitosti* je základným predpokladom takto pochopenej ekumény a v žiadnom prípade nechce potierať identitu jej partikulárnych častí. Ekumenizmus však stavia na viere, že celok je viac ako súčet jeho častí.

- **Po štvrté: Existuje námietka, že sociálnu spravodlivosť nemôžeme nastoliť skôr, ako sa celý svet nepokresťanší.** Samozrejme, všetky kresťanské cirkvi sledujú stratégiu svetovej evanjelizácie, lebo taký príkaz im zanechal Ježiš. Boh, inkarnovaný v osobe Syna, však mal enormný vplyv na celý svet a nevylúčil z tohto vplyvu nijakú kultúru. Zmyslom ekumény je podporiť legislatívne iniciatívy kdekoľvek, ak vylepšujú životné podmienky ľudí, a to nezávisle na tom, či sú alebo nie sú členmi nejakej kresťanskej cirkvi. Veríme v pravdivosť výpovede: „Morálka sa nemôže legislatívne podchytiť, ale správanie ľudí môžeme regulovať“ (M. L. King)ⁱⁱⁱ.

- **Po piate: Jestvuje obava, že dôraz na sociálne angažovanie cirkví odvedie kresťanov od pôvodného zámeru ekumenizmu** – duchovného zjednocovania cirkvi. Každá cirkev, združená v ERC SR, podľa svojho videnia, tradície a poslania má slobodu konať svoju vlastnú misiu. Ekumenizmus nebráni „iným“ aktivitám členských cirkví a nijako neovplyvňuje ich teologickú orientáciu ani formy, akými naplňujú duchovné potreby jednotlivcov na ceste spásy. Víziou ERC bolo a je vytváranie podmienok pre skutočnú ekumenu. Pocity, že slovenský ekumenizmus nie je ukončený nesmie znechucovať v pokračovaní. Musíme prejsť ešte dlhú cestu. Cestu vzájomného rešpektovania sa. Cieľom je spoločenstvo, naplnené radosťou z úspechu iných a vytvárania priestoru pre akceptáciu inakosti. Budovanie *jednoty v rôznorodosti* je proces a my sa ho nesmieme vzdáť.

- **Po šieste: Ekumenická spolupráca vedie k relativizovaniu kresťanskej viery.** Obavy z pokusov „demytologizovať“ obsah Písma je hádam už za nami. Možno, že v tejto oblasti sa objavujú ešte divergentné postoje, najmä v otázkach dogiem, dobovosti jazyka Písma, liturgie, tradície a spoločenskej morálky. Ciele ekumenizmu však neohrozujú. Pretrváva skôr obava, že úsilie dosiahnuť názorovú jednotu „zredukuje kresťanskú vieru na minimum“ (Aulén)^{iv}. Tento fenomén, pokiaľ sa medzi nami objavuje, treba dobým úmyslom a pozitívnou diskusiou objasňovať. Ekumenizmus sa neusiluje o presadzovanie relativizmu do náboženského myslenia, ale o budovanie mostov medzi tradíciami myslenia.

Budúcnosť ekumenizmu na Slovensku dokážem vyjadriť metaforou, v kontexte pomyselnej odpovede na otázku konvertitu. Inteligentný Ind, hovoril svojmu priateľovi: „Verím v Ježiša Krista ako Cesty, Pravdy a Života“. „Prečo potom nevstúpiš do kresťanskej cirkvi?“ – spýtal sa ho. „Do ktorej cirkvi, prosím?“ - zaznela ironická protiotázka (B. Leeming)^v. Na Slovensku by sme mu možno odpovedali bez váhania: „Samozrejme do tej našej“. Taká odpoveď však svedčí o tom, že celý obsah ekumenizmu ešte nie je súčasťou nášho krvného obehu. V prekonávaní predsudkov máme veľké rezervy. Víziou a stratégiou ERC v SR by teda malo byť systematické odstraňovanie deficitu ekumenického povedomia, ktoré je do dnešných dní na Slovensku latentne prítomný.

Napriek pesimizmu nádejame sa, že Ekumenická rada cirkví SR reprezentuje organizáciu, ktorá v praxi aplikuje koncepciu jednoty a zväzku pokoja podľa slov Sv Pavla: „Usilujte sa zachovávať jednotu ducha vo zväzku pokoja“ (Ef 4; 3).

(Prednesené na VZ Ekumenickej rady cirkví SR, Bratislava, dňa 23. apríla 2009)

ⁱ F. Novosád, *Kultúry v kontakte*, In: *Slová*, Kalligram, 2009

ⁱⁱ J. Sokol: *Člověk a svět očima Bible*, Ježek, 1993

ⁱⁱⁱ M. Luther King, *Strength to Love*, Collins, 1963

^{iv} G. Aulén: *Kresťanská viera v Boha v meniacom sa svete*, Tranoscius, 1993

^v B. Leeming: *The Churches and the Church. A Study of Ecumenism*, The Newman Press, 1963